

© **Огорокова В. В.**

Висновок. Підсумуючи зазначимо, що соціальний простір складається із суб'єктивних інтересів, які, в свою чергу, складають дещо більше, ніж просто суму суб'єктивних інтересів. Отже, можуть бути визначені як об'єктивний інтерес. Але максимальне зближення суб'єктивного та об'єктивного інтересу працює на благо соціуму. Нехтування суб'єктивними інтересами приводить суспільство до кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анкерсмит Ф. Р. Возвышенный исторический опыт [Текст] / Ф. Анкерсмит. — М. : Европа, 2007. — 612 с.
2. Рорти Р. Прагматизм без метода [Текст] / Р. Рорти // Логос. — 1996. — № 8. — С. 155 — 172.
3. Рорти Р. Философия и зеркало природы [Текст] : пер. с англ. / Р. Рорти / науч. ред. В. В. Целищев. — Новосибирск : Изд-во Новосиб. ун-та, 1997. — 320 с.
4. Франкфурт Г. On bullshit : логико-философское исследование о брехне [Текст] / Г. Франкфурт. — М. : Европа, 2008. — 120 с.
5. Элиас Н. Общество индивидов [Текст] / Н. Элиас. — М. : Праксис, 2001. — 336 с.

Огорокова В. В. – кандидат філософських наук, замісник декана історико-філософського факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського».

УДК: 291.175 + 940.25 + 321.07

КРИТИКА РЕЛІГІЇ ТА ЦЕРКВИ В ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ІДЕОЛОГІЇ ЯК ОДНА З ФОРМОУТВОРЮЮЧИХ ОЗНАК УТОПІЇ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

В статті розглядається проблема формування західноєвропейської утопії в епоху Просвітництва, а саме одно з джерел – критика релігійних догматів. Автор статті звертає увагу на специфічність та значимість саме цієї критики в утворенні певного утопічного ідеалу, її широту охоплення майже всіх сфер суспільного життя. Разом з цим задля роз'яснення матеріалу розкриваються джерела цієї критики та пов'язані з нею такі явища духовного життя цього часу як деїзм та атеїзм. В якості основного джерела виступила праця «Заповіт» французького мислителя Жана Мельє.

Ключові слова: утопія, утопічний ідеал, релігія.

КРИТИКА РЕЛИГИИ И ЦЕРКВИ В ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ИДЕОЛОГИИ КАК ОДИН ИЗ ФОРМООБРАЗУЮЩИХ ПРИЗНАКОВ УТОПИИ ХVІІІ ВЕКА

В статье рассматривается проблема формирования западноевропейской утопии в эпоху Просвещения, а именно один из источников – критика религиозных догматов. Автор статьи обращает внимание на специфичность и значимость именно этой критики в образовании определенного утопического идеала, её широту охвата почти всех сфер общественной жизни. Вместе с этим для разьяснения материала раскрываются источники этой критики и связанные с ней такие явления духовной жизни этого времени как деизм и атеизм. В качестве основного источника был использован труд «Завещание» французского мыслителя Жана Мелье.

Ключевые слова: утопия, утопический идеал, религия.

THE CRITIQUE OF RELIGION AND CHURCH IN ENLIGHTENMENT IDEOLOGY AS ONE OF FORMBUILDING SIGNS OF XVIII AGE UTOPIAS

The problem of formation of the West European utopia during the Age of Enlightenment, namely one of sources – criticism of religious doctrines is considered in the article. The author pays attention to specificity and to the importance of this criticism in formation of a certain utopian ideal, its width of a grasp of almost all spheres of public life. Together with it for an explanation of the material, sources of this criticism and such related phenomena of spiritual life of this time as deism and atheism are revealed. As a main source the work "Testament" of French thinker Jean Melye was used.

Keywords: utopia, utopian ideal, religion.

Епоха Просвітництва увійшла в історію європейської культури як окремий період соціокультурного розвитку, що відзначився певними зрушеннями та змінами майже у всіх сферах тогочасного людського життя. Просочена духом гуманізму просвітницька думка прагнула знайти шляхом теоретичних пошуків такий суспільний устрій, який забезпечив би найкраще сполучення суспільних та особистих інтересів. При цьому просвітники виходили з того, що за своєю природою всі люди рівні та в однаковій мірі здатні до засвоєння всій сукупності людських знань. Кожній людині повинні бути надані однакові з усіма іншими людьми права та кожний повинен нести однакові обов'язки. Саме такі ключові вимоги мислителів представляли собою той розумний та природний порядок, за який виступали суспільні діячі цього часу. Проте не всі просвітники доходили до єдиного розуміння низки питань, за своєю сутністю суперечливих. Так, неоднозначні думки можна помітити у вирішенні питання стосовно того, в чому ж повинний складатися суспільний устрій, що забезпечує розумний та природний порядок?; чи обов'язково заради цього потрібно ліквідувати приватну власність?; яка повинна існувати релігія за умов ідеального суспільного ладу? Причому, останнє питання викликало найбільшу частину розходжень, адже взагалі в просвітницькій ідеології не спостерігалось єдиного розуміння релігійних канонів, навіть критика філософами католицької церкви відрізнялася між собою за своєю масштабністю та поглибленням в релігійні принципи. Інакше кажучи вирішення питання існування релігії в утопічній державі залишалося відкритим. Кожний з мислителів мав свої думки на це питання, притримувався більш придатного для своєї соціально-філософської системи напрямку.

Неоднозначність відношення серед просвітників до вирішення означеної проблеми й по сей день становить одне з актуальних питань. Ґрунтовну основу актуалізації даного питання становлять такі обставини: по-перше, в історії подальших часів в основному приділяли увагу вивченню питань соціально-політичного характеру (яким має бути суспільство, що воно собою представляє, стан сімейних відносин за умов ідеального суспільства), питання ж функціонування релігії та й взагалі її існування виносилося на другий план; по-друге, яким чином в просвітницькій утопії можливе існування релігії теж не відзначилося жвавим інтересом серед дослідників. Лиш по окремо ми можемо помітити в науковій літературі роботи, що однобічно чіпляють це питання в межах розкриття соціально-філософської думки якогось мислителя епохи Просвітництва. Та, все ж, серед дослідників які поставили на певний рівень дану проблему слід відзначити таких як В. П. Волгін, О. В. Залманович, Г. С. Кучеренко, Г. М. Лівшиц, Х. Н. Моммджян, І. С. Нарський, К. Е. Ям [1, 3, 4, 5, 9, 10]. Досліджуючи явище просвітництва відмічені нами вчені неодноразово звертали увагу на значення критики релігії в процесі формування утопічного ідеалу держави, в якій суспільні відносини були б побудовані на засадах справедливості та соціальної рівності. Тому, з огляду на відмічені вище наукові підстави для подальшого дослідження метою нашої роботи стане розгляд того, як саме уявляли просвітники місце релігії в ідеальному суспільстві та головне, виявлення зв'язків між тогочасною критикою католицької церкви і утворенням соціальної утопії.

Перед початком аналізу формують ознаки утопічного ідеалу в критиці релігійних засад необхідно розкрити тогочасну ідеологічну ситуацію стосовно відношення до католицької церкви просвітників. Й тут ми можемо виявити два шляхи зародження несприйняття філософами релігійних догм. Перший з них міститься в концептуальних засадах просвітницької культури, що охопила майже всі сфери людського буття, зокрема погляди на людину та її місце в світі природи. Мова йде про те, що в основі всіх політичних вчень та програм Просвітництва знаходяться уявлення про людину як про природну істоту, яка володіє невід'ємними «природними правами», що цілком обумовлює концептуальну значимість в просвітницькій філософії поняття «людська природа». В руслі цих уявлень будуються ідеальні картини «істинного» людського суспільства, де «істинна» мораль – мораль природи, яка необхідна народам. Модель суспільства заснована на моделі природи, та ідеалом людини в очах просвітників становиться «син природи», якийсь «благородний дикун», який від народження наділений природними потребами і людським розумом, відчуттям поваги до себе та інших людей, прагненням до власної вигоди, тісно пов'язаною з вигодою всіх інших членів суспільства. Відтак, натхненні прагненням розумово пізнати природні начала людини, багато з просвітників передусім відійшли або підвергли суворій переоцінці корінну християнську догму про первородний гріх, про первозданну порочність людини та виходили, як правило, з раціональної тези про природжену доброту, добродійність людини та звідси про заслужене нею людське щастя. На зміну релігійному поясненню споконвічного буття людства прийшла розвинута просвітниками прогресивна гіпотетична концепція «природного стану». Проте, як зазначають дослідники, не всі з мислителів вірили в нього як в ранній етап історичного існування людей, але всі виходили з визнання природного

середовища та вічних природних атрибутів людини [13, с. 86]. Г. Б. де Маблі, досліджуючи місце природи в утворенні суспільства висловлювався таким чином: «... Я думаю, що люди вийшли з рук природи абсолютно рівними та вільними, без панування одних над іншими. Природа не створила королів, правителів, підданих, рабів – це очевидно, та вона нам уклала один закон: працювати, щоб бути щасливими. Доки люди залишалися в цьому становищі, їх права були такими ж широкими, скільки обмеженими були їх обов'язки. Все належало кожному з них, кожна людина була своєрідним монархом, який мав право на світову монархію» [6, с. 220]. Г. Б. де Маблі дуже добре показує нам, що в початковий період коли повністю панував «природний закон» як всезагальна міра свободи, людина перебувала в єдності з природою, володіючи всіма «природними правами». Інакше кажучи, згідно з просвітницькою ідеологією єдина свобода людини є в тому, що вона повинна керуватися лише законом природи. Від цього мислителі відштовхувалися в подальшому своєму дослідженні «істинних» підвалин соціально-політичних відносин, тим самим виходячи на релігійні принципи тодішнього західноєвропейського суспільства. Застосовані нами вирази Г. Б. де Маблі дуже добре фіксують такі обставини: по-перше, та наукова революція, яка охопила європейські країни у XVII столітті зробила перестановку духовних пріоритетів, що вилилося у збільшенні значення природи, матеріального світу в бутті людини та по-друге, що неминуче впливає з попереднього, на зміну однобічному відношенні до божественного начала у XVIII ст. відбулося становлення так званого деїзму. Серед відомих філософів дійств цього часу необхідно відмітити таких: Вольтер, Д. Аламбер, Руссо, Монтеск'є, Кондільяк. Тобто, збільшення ролі природи в формуванні людського суспільства та й взагалі людини тим самим змінило відношення до релігійних канонів, породило дещо інше на відміну від минулих часів відношення до місця Бога у світі.

Другою обставиною, яка мала великий вплив на збільшення критики католицької церкви виступають ті «підводні течії», що впливали з соціально-політичних поглядів. Для того, щоб зрозуміти всю важливість цієї обставини, слід зазирнути ще в епоху Середньовіччя, а саме віднайти картину існування католицької церкви в європейському світі. Як відомо, починаючи ще з епохи Середньовіччя католицька церква стала одним з основних інститутів феодального суспільства в європейських країнах. В політичному відношенні духівництво вважалося першою верствою феодального суспільства та разом з дворянством утворювало його привілейований шар, що возвеличувався над безправною третьою верствою, об'єднавчою в своїх рядах більшу частину населення. Єпископат впливав безпосереднє на політику, яка проводилася європейськими монархами. Так наприклад, у Франції у XVII – XVIII ст. вищі церковні сановники часами на довгі періоди становилися фактично правителями країни в ролі перших міністрів або регентів при неповнолітніх королях – ці пости послідовно займали кардинали Рішельє, Мазаріні, Флері. Велику політичну роль грали духівники монархів, їх фаворитів, які мали змогу постійно вселяти своїм підопічним ті погляди, які відповідали інтересам церкви. Найактивнішу роль в католицькому світі відігравали папи, які нерідко возвеличувалися до такого рівня, що мали можливість авторитарно диктувати свою волю різним європейським монархам. Церква вчила про божественне право феодальних правителів. Ієрархічна структура феодального суспільства розглядалася відповідною до «небесного» царства, а на землі церков свою власну ієрархію встановлювала за феодальним взірцем [3, с. 12]. Будь-яке посягання на основи феодально-абсолютистських порядків розглядалося церквою як гріх перед богом, порушення релігійних заповідей. Будь-який гріх в розуміння християнства є не що інше як символ одного і того ж духу – духу бунту. Не гріховною є лише воля до «спільного» та «єдиного», а не «по окремого», іншими словами, лише воля спрямована проти себе самої, воля до утримання від гріха, воля до покірності богу та смиренню. Б. Ф. Поршнев досліджуючи релігійні засади в суспільстві часів Середньовіччя звертав увагу на те, що ареною діяльності релігії було не стільки поле битви ... скільки так би мовити його далеке психологічне передпілля [12, с. 385]. Визнаючи не викоренилість гріховності людини, тобто обтяженість її первородним гріхом, визнаючи тим самим присутність сімені спротиву та повстання по всьому оточуючому середовищу, в кожному кроці та помислі селянина, християнство приглушувало в ньому дрібні паростки цього сімені загрозою страшного загробного покарання. Це було колосальної сили контртриснення релігійних канонів на психологію феодального селянина, що повсякденно умовами економічного життя спонукався до повстання. В нашому випадку наведені твердження Б. Ф. Поршнева хоча й про середньовічне соціальну психологію народних мас та все ж має велике значення, оскільки розкриває причини міцного спротиву просвітників XVIII століття проти багатьох а іноді повністю всіх релігійних засад. Таким чином ми бачимо, що пануючі соціально-політичні негаразди, нерівність людей, несправедлива законодавча влада знаходили в цей час своє обґрунтування та виправдовування в релігійних догмах.

Багато хто з просвітників навіть гадали, що низка соціальних несправедливостей та зловживань народжені самим релігійним світоглядом. Неможливо боротися проти існуючого соціально-політичного ладу, його правових та моральних установ не зриваючи з них ореол святості, богоданності та вічності [9, с. 74]. В цьому випадку відмічені вище основи соціально-політичного підходу до критики релігії в епоху Просвітництва обумовлюють поширення на той час атеїзму. Серед відомих мислителів (особливо французьких), які пропагували атеїстичні вчення являються Ж. Мельє, Ф. Буассель, С. Марешаль. Таким чином ми бачимо, що критика релігійних догм у XVIII столітті мала під собою величезне підґрунтя, що формувалося на протязі кількох століть. Й не дарма цей час увійшов в історію під назвою «просвітництво» - щоб нести світло людям, вигнати темряву з тогочасного соціального життя. Разом зі змінами в соціальній сфері необхідні були зміни в духовній культурі. Інакше кажучи без змін в релігійному середовищі неможливо було перетворити суспільство на ідеальних умовах, адже, як ми побачили католицька церкв виступала важливим підґрунтям тогочасного політичного життя.

З відміченої вище низки мислителів найбільше вирізнявся не лише у критиці християнської церкви а, головне для нашого дослідження, у створенні на цій основі утопічного ідеалу суспільного устрою французький кюре за життя Жан Мельє. В своїй праці «Заповіт», опублікованій вже після його смерті, автор надав нам приклад нищівної критики релігійних канонів, яка виражалася в його закликах до населення стосовно перетворення свого життя. На думку Х. Н. Моммджяна критичність по відношенню до релігії та церкви, та навіть їх відкинення, обумовлене тим, що Мельє як і всі інші французькі матеріалісти особливо виокремлював роль релігії та релігійних організацій в освяченні та захисті феодальних відносин та абсолютизму [9, с. 74]. В якості прикладу слугують відомі його сім доказів марності та хибності релігій, які він детально розкрив в атеїстичному за своїм характером «Заповіті»: Перший доказ марності та хибності релігій: вони – лише вигадка людини; Другий доказ марності та хибності релігій: сліпа віра, що лежить в основі всіх релігій, - джерело омани, ілюзій, обману; Третій доказ марності та хибності релігій, що виводиться з удаваних бачень та божественних одкровень; Четвертий доказ хибності релігій, який випливає з помилковості удаваних обітниць та пророцтв; П'ятий доказ неправдивості релігії, що витікає з оманливості її вчення та моралі; Шостий доказ неправдивості релігії, що випливає з виправдання і освячених нею зловживань, тиранії та пригнічення з боку знаті; Сьомий доказ неправдивості та оманливості релігій, що виводиться з помилковості самого уявлення людей про гадане існування богів; Восьмий доказ неправдивості релігій, що випливає з помилковості уявлень про дух та про безсмертя душі. В основі цих доказів лежить філософська система Мельє, яка ґрунтується на пропагуванні матеріалізму, проголошуючи матерію єдиною субстанцією. Все що існує є властивістю та формою існування цієї вічної та нествореної матерії. Ті чи інші форми свідомості є властивостями матерії, залежать від неї, сама ж матерія об'єктивна, існує поза та незалежно від якої не будь форми свідомості. Матерія в процесі безперервного та безкінечного свого розвитку породжує все багатство та різноманіття вічного Всесвіту. Вихідна філософська позиція Мельє виключає не лише ідею створення матеріального світу божественним духом, а й ідею першого поштовху, який начебто повідомляється матерії дійстичним богом. Дуже добре ці ідеї Мельє висвітлені у восьмому доказі марності та хибності релігій: «Передусім слід сказати відносно сподіваної духовності душі, що якби душа була духовною, як це стверджується, в ній не було б ні тіла, ні частин, ні форми, ні вигляду, ні протяжності, та, як наслідок, вона не являла б собою нічого реального, нічого субстанційного. Але душа є дещо реальним та субстанційним, оскільки вона оживляє тіло та повідомляє йому силу та рух. Виходить, душа ... повинна бути тілом та матерією, повинна мати протяжність, бо ніщо реальне та субстанційне не може бути без тіла та протяжності. Очевидний доказ цього виявляється в тому, що неможливо скласти собі ніякої уяви про істоту, яка повністю не мала б тіла або матерії та протягу. ... Природа буття полягає саме в тому, щоб бути тілом та протягом; звідси виходить, що те, яке не має ні тіла, ні протягу, ніяким чином не є буттям» [7, с. 318]. Звідси виходить, що нестворене буття є незруйнованим. Матерія, що не має початку, не може мати кінця. Матерія та рух тісно взаємозв'язані. Інакше кажучи вчення Мельє про єдність матерії та руху відкидає ідею теїстичного та дійстичного бога, допущення існування будь-якої надприродної творчої сили.

Від принципів своєї матеріалістичної концепції мислитель крокує далі до критики релігійних догматів, не залишаючи при цьому місця для божественної мудрості, божественних сил. Поступово на протязі свого «Заповіту» Мельє викриває богословські премудрості, спростовує онтологічне, телеологічне та інші докази існування бога, відкриває софістичні основи цих доказів. Мислитель відтворює характерні риси різних релігійних вчень, які століттями вселяли людям фантастичні ідеї.

Та головне на що Мельє постійно звертає увагу це результативність діяльності церкви – омана, дезорієнтація людей, прагнення виправдати владу багатих та перешкодити простому люду знайти шляхи, які ведуть до кращого життя. Автор «Заповіту» стверджує, що жодне з моральних розпоряджень християнства не виконувалося та не виконується в повній мірі тими хто панує над народом. Про це можуть свідчити кроваві війни, які велись за ініціативою християнських королів, жорстке придушення ними народних повстань, розправи інквізиції з інакомислячими та багато іншого.

Продовжуючи в цьому напрямку Мельє закликає народи до активних дій – на скинення гнітючого правлячого політичного режиму для встановлення кращого соціального порядку. «... Дорогі народи!, - звертається він, - Зрозумійте ж: омани і забобони, релігія і тиранія ваших царів та всіх тих, хто керує вами від їх імені, є фатальною та проклятою причиною всіх ваших нещасть, тягарів, хвилювань та лих. Ви будете щасливішими, якщо позбавитеся того чи іншого нестерпного ярма, – гніту забобонів та гніту тиранії – і будете мати лише добросовісних та мудрих правителів. Якщо у вас мужнє серце і ви бажаєте звільнитися від ваших бід, то остаточно скиньте з себе гнобителів, стряхніть із себе за дружньою угодою гніт тиранії та забобонів, спільно з іншими скиньте всіх ваших священників, монахів та всіх ваших тиранів з тим, щоб поставити на їх місце добросовісних, розумних та далекоглядних правителів, здатних мирно керувати вами, добросовісно здійснювати правосуддя, ненастанно зберігати суспільний достаток та спокій людей, яким ви бажаєте безумовно та добросовісно підкорятися. Ваш добробут знаходиться у ваших руках. Ваше звільнення буде залежати лише від вас, якщо ви зможете домовитися один з одним. ... Тирані нічого не зуміли б зробити без них та без вас. Вони користуються вашими власними силами проти вас самих для того, щоб усіх вас, скільки б вас не було, зробити своїми рабами; вони скористалися б цими силами також для знищення всіх вас по черзі, якби яесь місто або провінція спробували б чинити їм опір та скинути з себе те ярмо. Було б зовсім по-іншому, якби весь народ, усі міста та провінції були одностайними і домовилися між собою, як звільнитися від спільного рабства, в якому вони знаходяться. Тоді тирані були б швидко усунені та знищені» [7, с. 356]. Завдяки таким рішучим діям суспільство може змінити свій лад на значно кращий та позитивний на відміну від існуючого. Й саме тут впливає на поверхню соціальної системи Мельє той ідеал суспільного буття, за який він так ратує. Основним принципом нового суспільства на його думку буде той закон, що всі люди рівні від природи, причому не тільки у правовому, а передусім у соціальному відношенні. Кожен громадянин має право жити, користуватися своєю природною свободою та участю у благах цього світу, але таке право на забезпечене існування поєднується з необхідністю праці на користь суспільства. Приватна власність ліквідується, всі маєтки, багатства та землі стають суспільним надбанням. Жителі міст, містечок, селищ єднаються у велику, тісну родину. Ці общини будуть мирно та планомірно спільно обробляти свою землю та разом використовувати продукти, здобуті у своєму окрузі власною працею. Всі сільські та міські общини заключають між собою вічний союз для взаємної допомоги та задоволення своїх потреб, оскільки без цього не може бути здійснене суспільне благо. Все належить общині, кожен відповідно до своєї спеціальності виконує для потреб общин, під керівництвом наймудріших та найдосвідченіших людей яку-небудь корисну та чесну роботу. Й хоча всі рівні, проте це суспільство – тільки людське суспільство, для здійснення своїх цілей, тобто для підтримки порядку та постачання своїх членів необхідними речами воно потребує у відомому суспільному розподіленні, відомій суспільній ієрархії. Ці розподілення та ієрархія повинні бути справедливими, не повинні занадто возвеличувати одних та принижувати інших. Таким чином, якщо кожен виконуватиме корисну та чесну роботу, а блага землі та продукти праці громадян будуть знаходитися в розумному завідуванні, то кожному буде всього вдосталь для життя у задоволенні та щасті. Дійсно, предмети, необхідні для підтримки життя людей, виробляються землею майже завжди в достатній кількості, а часто й у надлишку. В такому добропорядному суспільстві людей не будуть хвилювати ніякі турботи про себе та своїх дітей. Обман та брехня зникнуть. Не будуть виникати ніякі процеси щодо власності, бо не буде виникати заздрість одних до одного. Ні вбивства, ні крадіжки не порушать життя общин. У цьому новому федеративному суспільстві не буде ніякої нової релігії, оскільки ідеали та віра в богів знову зроблять людей нещасними, а якщо при цьому буде знищена суспільна власність на майно, поверне їх до старого рабства. Значення повинно мати лише одне моральне правило, принципи якого – сутність справедливості та братерства. Повчаючи людей працювати для спільного блага та свободи, воно надає їм благородство думки.

Саме таким виступає суспільний ідеал Мельє, до здійснення якого за його ідеєю слід було прагнути людям. В своїй основі, як ми побачили, він містить утопічні риси, характерні для цього часу.

Критикуючи релігійні засади тодішнього суспільно-політичного життя Мельє сформував взірць досконалого соціального устрою в якому на місце релігії прийде справедливість, взаємна повага, добро. Специфікою утопічного ідеалу Мельє є те, що на відміну від інших мислителів-просвітників свого часу, які будували свої утопічні проекти на основі критики суспільного життя, він зумів побудувати свій взірць ідеального ладу на основі критики релігії та церкви. Хоча, тут можна додати, що з цієї критики все ж мислитель вийшов на суспільні відносини, порядок яких був схожим на існуючі в той час ідеї, мрії та бажання простого люду. Вдалиий розмах будови свого взірця суспільних відносин багато в чому обумовлені тим, що критика релігії має більш глибокі підвалини. Відмінністю цієї критики від соціальної є та обставина, що релігія як те вчення або явище духовного світу, що пронизувало тогочасне людське буття, надавало змогу розкрити негативні прояви у всіх сферах суспільного життя. Тому й зрозуміло, чому його обширний «Заповіт» під критичним поглядом на релігію містить масштабні зразки протиріч у політичній, соціальній, сімейній та духовній сферах. В даному випадку, той ідеал, до якого тяжіє автор праці набуває під собою більш міцне та навіть фундаментальне підґрунтя аніж інші утопічні проекти. До того ж слід додати ще й те, що з позиції утопічної думки, критика будь-яких основ суспільного життя вже сама по собі сприяє формуванню утопії, а саме утопічного ідеалу, значимість якого залежить від характеру його сприйняття суспільною свідомістю.

Таким чином, ми бачимо що у XVIII столітті утопія мала активне підживлення не лише з соціально-політичних критеріїв життя тогочасного західноєвропейського суспільства, а й з боку критики релігійних канонів. Причому, особливістю такого критицизму виступає те, що він веде свої коріння з соціально-філософської концепції взагалі епохи Просвітництва. Просвітницький раціоналізм сприяв значному розширенню утопічних меж виходячи за межі соціальної та сцієнтичної утопії. «Заповіт» Ж. Мельє лише ще раз підтверджує той факт, що утопія може формуватися не лише на основі реалій соціального буття, а й виходячи з критики релігійних засад суспільства. Тим, паче, критицизм саме останньої сфери суспільного буття дозволяє більш ґрунтовніше почерпнути джерела утопічного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волгин В. П. Развитие общественной мысли во Франции в XVIII веке / Вячеслав Петрович Волгин; АН СССР, Отделение истории. — М.: Наука, 1977. — 375 с.
2. Да скроется тьма! Французские материалисты XVIII века об атеизме, религии, церкви. — М.: Политиздат, 1976. — 303 с. — (Библиотека атеистической литературы).
3. Залманович А. В. Французские материалисты XVIII века об аморальности религии. — Тула: Тульский государственный педагогический институт имени А. Н. Толстого, 1970. — 160 с.
4. Кучеренко Г. С. Жан Мелье и французский материализм XVIII века / Г. С. Кучеренко. // Век Просвещения; под ред. Ф. Броделя, А. Губера и др.; АН СССР, Ин-т всеобщей истории, Высшая школа научных исследований VI секция. — М. — Париж: Наука, 1970. — С. 82 — 112.
5. Лившиц Г. М. Французские просветители XVIII в. о религии и церкви / Гилер Маркович Лившиц. — Минск: «Вышэйш школа», 1976. — 304 с.
6. Мабли Г. Б. де Б. О законодательстве или принципы законов / Габриель де Бонно Мабли. // Избранные произведения; [пер. с франц. Ф. Б. Шуваевой].—М.-Л.: Издательство АН СССР, 1950.—С. 39—161.
7. Мелье Ж. Завещание / Жан Мелье. — М.: Государственное Антирелигиозное издательство, 1937. — 735 с.
8. Морелли. Кодекс Природы или истинный дух ее законов / Морелли; [пер. с франц. М. Е. Ландау]; под ред. Ф. Б. Шуваевой. — М.: Изд-во АН СССР, 1947. — 300 с. — (АН СССР. Предшественники научного социализма. Под общ. ред. акад. В. П. Волгина).
9. Момджян Х. Н. Французское Просвещение XVIII в.: Очерки / Хачик Нишанович Момджян. — М.: Мысль, 1983. — 147 с.
10. Нарский И. С. Западноевропейская философия XVIII в. / Игорь Сергеевич Нарский. — М.: Высшая школа, 1973. — 302 с.
11. Поршнев Б. Ф. Мелье (1664—1729) / Борис Федорович Поршнев. — М.: Молодая Гвардия, 1964. — 240 с.
12. Поршнев Б. Ф. Феодализм и народные массы / Борис Федорович Поршнев. — М.: Наука, 1964. — 520 с.

© *Пальчинська М. В.*

13. Просветительское движение в Англии / под ред. Н.М. Мещеряковой. — М.: Изд-во МГУ, 1991. — 445 с.
14. Ям К. Е. Жан Мелье и французский атеизм XVIII в. / Кинельм Ефимович Ям. — М.: Мысль, 1979. — 135 с. — (Из истории свободомыслия и атеизма).

Пальчинська М. В. – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Одеського національного морського університету.

УДК: 321.02 + 316.3 + 1

PR-ТЕХНОЛОГІЇ У ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядаються особливості використання PR-технологій у політичній сфері сучасної української держави. Ці технології можуть функціонувати не тільки як засоби маніпулювання масовою свідомістю, але й як інструменти, завдяки яким реалізуються певні задачі у сфері політики та державного управління.

Ключові слова: політичні технології, політична влада, засоби масової інформації та комунікації, побудова іміджу, державне управління.

PR-TECHNOLOGIES IN POLITICAL PROCESSES IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

В статье рассматриваются особенности использования PR-технологий в политической сфере современного украинского государства. Эти технологии могут функционировать не только как средства манипулирования массовым сознанием, но и как инструменты, благодаря которым реализуются определенные задачи в сфере политики и государственного управления.

Ключевые слова: политические технологии, политическая власть, средства массовой информации и коммуникации, построение имиджа, государственное управление.

PR-TECHNOLOGIES IN POLITICAL PROCESSES IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

The article deals with features of PR-technologies in the political sphere of the modern Ukrainian state. These technologies can functionate not only as means of manipulating of the mass consciousness, but also as an instruments through which certain tasks are realized in the sphere of politics and public administration.

Keywords: political technology, political power, media and communications, image building, public administration.

Актуальність обраної теми обумовлено тим, що одним з основних механізмів функціонування політичного інституту є технології управління, які передбачають, окрім інших механізмів, застосування політичних технологій, зокрема технологій піару. Це потребує визначення адекватних методів їх використання задля створення оптимальної моделі політичного управління в умовах сучасного українського соціуму.

Мета даної статті – розкрити особливості функціонування PR-технологій в політичному житті сучасної української держави.

Дослідженню політичних технологій присвячено праці західних та вітчизняних науковців, у яких аналізуються базові принципи застосування політичних технологій, формування політичного іміджу тощо. Серед науковців, які займалися аналізом політичних технологій, слід зазначити Бурдьє П., Лебона Г., Гарда Г., Кара-Мурзи С., Почепцова Г., Цуладзе А., Подшивалкіну В., Наріжного Д., Петрова О., Полторака В. та ін. Специфіка політичної системи сучасної України, перш за все, її транзитивність, стимулює подальшу теоретичну розробку проблеми обраної проблеми.

Політична сфера відіграє важливу роль у життєдіяльності суспільства, оскільки в ній реалізуються відносини соціальних груп та індивідів щодо утримання і використання влади з метою забезпечення своїх суспільно значущих інтересів і потреб, а також вироблення обов'язкових